

ORJİNAL ARAŞTIRMA ORIGINAL RESEARCH

DOI: 10.5336/healthsci.2024-106617

Sağlık Turizminde Bilimsel Yayınların İncelenmesi: Scopus Verileri ile Bibliyometrik Bir Yaklaşım

Review of Scientific Publications in the Field of Health Tourism: A Bibliometric Approach with Scopus Data

 Erhan DAĞ^a

^aKütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Gediz Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Eczane Hizmetleri Bölümü,
Eczane Hizmetleri Programı, Kütahya, Türkiye

ÖZET Amaç: Sağlık turizmi, son yıllarda hizmet ihracatında önemli bir artış gösteren sektörlerden biridir. Küreselleşme, iletişim teknolojilerindeki ilerlemeler, ulaşım olanaklarının gelişmesi ve sağlık hizmetlerinde bekleme sürelerinin uzaması ile artan maliyet baskıları, sağlık turisti sayısının ve bu sektörden elde edilen gelirin yükselmesinde başlıca etkenler olmuştur. Bu araştırmanın amacı, sağlık turizmi alanında yapılan çalışmaları bibliyometrik analiz yoluyla inceleyerek, gelecekteki araştırmalara rehberlik edecek bilgi sağlamaktır. **Gereç ve Yöntemler:** Scopus veri tabanında, “health tourism” anahtar kelimesi kullanılarak yapılan bir tarama sonucunda, 20 Ekim 2024 tarihine kadar yayımlanmış sağlık turizmiyle ilgili akademik çalışmalar belirlenmiştir. Toplamda farklı disiplinler kapsamında 973 esere ulaşılmış ve bu eserler analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde VOSviewer 1.6.18 yazılımı ve Microsoft Excel programı kullanılmıştır. Analiz sürecinde eserlerin yıllara göre dağılımı, atıf analizleri, araştırmaların gerçekleştirildiği ülkeler, ilgili kurumlar ve en fazla fon sağlayan kuruluşlar karşılaştırmalı bir şekilde incelenmiştir. **Bulgular:** İnceleme kapsamında ilk yayının 1985 yılında yayımlandığı, 2008 yılından itibaren yayın sayısının düzenli olarak arttığı ve en fazla yayının 2021 (f=101) ve 2023 (f=101) yıllarında gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. 2024 yılının son çeyreğine kadar yayın sayısının en yüksek yıllara yakın bir seviyede olduğu (f=98) belirlenmiştir. Analizlerde en sık kullanılan anahtar kelimenin “health tourism” (f=363), en fazla yayının yapıldığı ülkenin Çin (85), atıf yoğunluğunun en yüksek olduğu ülkenin ABD olduğu ve en çok fon sağlayan kuruluşun “National Natural Science Foundation of China” (f=23) olduğu saptanmıştır. **Sonuç:** Sağlık turizmi konusunun güncelliğini koruduğu ve bu alana yönelik araştırmacı ilgisinin giderek arttığı gözlemlenmiştir. Gerçekleştirilen araştırma sonuçları, sağlık turizmi alanında araştırma planı yapmak isteyenlere rehberlik edecek nitelikte olup, bilimsel stratejiler geliştirilmesi için faydalı ipuçları sağlayabilir.

ABSTRACT Objective: Health tourism is one of the sectors showing a significant increase in service exports in recent years. Globalization, advances in communication technologies, development of transportation facilities, and increasing cost pressures with longer waiting times in health services have been the main factors in increasing the number of health tourists and the income obtained from this sector. The aim of this study is to examine the studies conducted in the field of health tourism through bibliometric analysis and to provide information to guide future research. **Material and Methods:** As a result of a search using the keyword “health tourism” in the Scopus database, academic studies on health tourism published until October 20, 2024 were identified. In total, 973 works were reached within the scope of different disciplines and these works were analyzed. VOSviewer 1.6.18 software and Microsoft Excel program were used to evaluate the data. In the analysis process, the distribution of the works by years, citation analysis, countries where the studies were conducted, related institutions and the institutions that provided the most funding were examined comparatively. **Results:** Within the scope of the review, it was determined that the first publication was published in 1985, the number of publications has increased regularly since 2008, and the highest number of publications were realized in 2021 (f=101) and 2023 (f=101). Until the last quarter of 2024, it was determined that the number of publications was close to the highest years (f=98). It was determined that the most frequently used keyword in the analysis was “health tourism” (f=363), the country with the highest number of publications was China (85), the country with the highest citation density was the USA, and the most funding organization was the “National Natural Science Foundation of China” (f=23). **Conclusion:** It has been observed that the subject of health tourism remains topical and researcher interest in this field is increasing. The results of the research can provide guidance for those who want to plan research in the field of health tourism and provide useful tips for developing scientific strategies.

Anahtar Kelimeler: Sağlık turizmi; bibliyometrik analiz;
bilimsel inovasyon; küresel sağlık hizmetleri

Keywords: Health tourism; bibliometric analysis;
scientific innovation; global health care

KAYNAK GÖSTERMEK İÇİN:

Dağ E. Sağlık turizminde bilimsel yayınların incelenmesi: Scopus verileri ile bibliyometrik bir yaklaşım. Türkiye Klinikleri J Health Sci. 2025;10(2):508-15.

Correspondence: Erhan DAĞ

Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Gediz Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Eczane Hizmetleri Bölümü,
Eczane Hizmetleri Programı, Kütahya, Türkiye
E-mail: erhan.dag@ksbu.edu.tr

Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Health Sciences.

Received: 02 Nov 2024

Received in revised form: 30 Dec 2024

Accepted: 27 Jan 2025

Available online: 17 Apr 2025

2536-4391 / Copyright © 2025 by Türkiye Klinikleri. This is an open
access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Turizmin dinamik yapısı, sürekli olarak gelişmesine ve turizm türlerinin zamanla değişip yenilenmesine neden olmaktadır. Bu türlerden biri olan sağlık turizmi, sağlık ve turizm sektörlerinin birleşiminden oluşmuştur. Sağlık ve turizm sektörlerinde yaşanan değişim ve gelişmeler, sağlık turizminin de bu doğrultuda dönüşüp gelişmesine yol açmaktadır.¹ Sağlık turizmi, insanların tarih boyunca sağlık sorunlarına çözüm bulmak amacıyla başka bölgelere seyahat etmesiyle ortaya çıkan bir olgudur ve günümüzde de aynı kapsamda değerlendirilmektedir.² Temel olarak sağlık turizmi, bireylerin sağlık hizmeti almak, sağlıklarını korumak veya iyileştirmek amacıyla yaşadıkları yeri terk ederek başka bir bölgeye seyahat etmesidir.

Literatürde sağlık turizmi çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Dünya Turizm Örgütü, sağlık turizmini, bireylerin sağlığını iyileştirmek amacıyla kaplıcalar ve sağlık merkezlerine yaptıkları seyahatler olarak tanımlarken; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ise bu kavramı, fizik tedavi ve rehabilitasyon gibi çeşitli sağlık hizmetlerine ulaşımı sağlayan bir turizm türü olarak ele almaktadır.³ Buna göre hastalıkların önlenmesi, tedavisi ve iyileşme süreçlerinde bireylerin sağlık hizmetlerine erişim amacıyla farklı bölgelere seyahat etmeleri, sağlık turizmi olarak tanımlanmaktadır.⁴

Sağlık turizmi, hedef pazardaki müşterilerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak literatürde 4 ana başlık altında ele alınmaktadır.⁵

Medikal Turizm (Tıbbi Turizm): Bireylerin tıbbi tedavi amaçlı başka bir ülkeye veya bölgeye seyahat etmesini kapsayan bu turizm türü, cerrahi müdahaleler, diş tedavileri ve organ nakilleri gibi çeşitli sağlık hizmetlerini içerir.⁵ Medikal turistler, yeni veya deneysel tedaviler de dâhil olmak üzere çeşitli tıbbi prosedürler için seyahat edebilirler. Bu bağlamda, medikal turistlerin seyahatleri gelişmekte olan ülkelere olduğu kadar gelişmiş ülkelere de yönlenebilmektedir.⁶ Medikal turizm, bireylerin tıbbi tedavi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yaşadıkları bölgeden başka bir bölgeye seyahat etmeleri olarak tanımlanabilir.⁷ Medikal turizm, Hindistan, Malezya, Tayland, Türkiye ve Singapur gibi ülkelerde hızla gelişmektedir.⁸ Termal turizm, bireylerin sağlıklarını

yeniden kazanmak ve daha sağlıklı bir yaşam sürdürmek amacıyla termal tesislerde konaklayarak tatil, yeme-içme, fiziksel aktiviteler ve rekreasyon gibi olanaklardan yararlandıkları bir turizm türüdür.⁹

Kaplıca (Termal) Turizmi: Kaplıca ve doğal termal kaynakların sağlık amaçlı kullanımını içeren bu turizm türü, genellikle romatizmal hastalıklar ve cilt sorunlarının tedavisi için tercih edilir. Dünya genelinde yaşlı nüfus oranının artışı, sağlık turizmi tercininde önemli bir faktör haline gelmiştir.¹⁰ Sağlık turizminin alt bileşenlerinden biri olan termal turizmin, bu etki içerisindeki rolü giderek büyümekte ve daha fazla önem kazanmaktadır.¹¹

Yaşlı ve Engelli Bakım Turizmi: Yaşlı ve engelli bireylerin özel bakım hizmetleri almak amacıyla gerçekleştirdikleri seyahatleri kapsar. Bu turizm türünde hem kısa dönemli hem de uzun süreli bakım hizmetleri sağlanabilir.⁵ Son dönemde gelişmiş ülkelerde yaşlı nüfusun artışı, gelişmekte olan ülkelerde daha uygun maliyetli sağlık, sosyal güvenlik ve sosyal hizmetler sunan kurumlar için önemli bir fırsat oluşturmaktadır. Gelişmiş ülkelere gelen yaşlı turistler, bu ülkelerdeki sağlık turizmi pazarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.¹²

Spa ve Wellness Turizmi: Bireylerin stres yönetimi, zindelik ve genel sağlıklarını iyileştirme amaçlı seyahat ettiği bir turizm türü olan Spa ve Wellness turizmi; masaj terapileri, detoks programları ve fitness gibi hizmetleri içermektedir.⁵ Wellness turizmi, bireylerin fiziksel ve ruhsal sağlıklarını desteklemek amacıyla doğa ve toplumsal çevreyle uyumlu bir yaşamı teşvik eden aktiviteler için gerçekleştirilen seyahatler olarak tanımlanmaktadır. Bu turizm türü, medikal tedavi amaçlı olmayıp, bireylerin sağlıklı yaşam aktivitelerine katılım sağlamak için yaptıkları seyahatler olarak nitelendirilmektedir.¹³ SPA tesisleri de benzer şekilde, termal su ve balneolojiye dayalı hizmetler sunan işletmelerdir. SPA, suyun iyileştirici etkisini kullanarak bireylerde rahatlama, dinlenme ve tedavi sağlamayı amaçlayan bir terapi yöntemidir. Bu terapiler, uzman terapistler tarafından günlük, haftalık, aylık veya belirli dönemlerde uygulanabilmektedir.¹⁴

Sağlık turizmi literatüründe, Web of Science (WoS) veri tabanında yayımlanan eserler üzerine ger-

çekleştirilen bibliyometrik analizlere yönelik çalışmalar bulunmaktadır. Doğan yapmış olduğu çalışmada, üçüncü yaş turizmi kapsamında ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleştirilen akademik çalışmalar bibliyometrik analiz yöntemiyle incelenmiştir. WoS veri tabanında 200, Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi ve Google Scholar’da (Google LLC, ABD) ise 23 çalışmaya ulaşılmıştır. Uluslararası çalışmalarda motivasyon ve destinasyon pazarlamasına, ulusal çalışmalarda ise sağlık turizmi ve seyahat motivasyonuna odaklanıldığını göstermiştir. Ulusal çalışmaların, üçüncü yaş turizmini genellikle sağlık turizmi ile ilişkilendirdiği tespit etmiştir.¹⁵ Doğan ve Baynal Doğan, WoS veri tabanında 2000-2019 yılları arasında sağlık turizmiyle ilgili 494 makaleyi analiz etmiş ve makale sayısının 2010’dan itibaren arttığını, en çok çalışmanın medikal turizm konusunda yapıldığını ve en fazla yayın yapan dergilerin “Tourism Management”, “Journal of Travel and Tourism Marketing” ve “Social Science and Medicine” olduğunu tespit etmiştir.¹⁶ Temizkan ve ark., 1991-2014 yılları arasında sağlık turizmiyle ilgili 246 makaleyi inceleyerek en fazla yayın yapılan yılın 2011 olduğunu, çalışmaların ağırlıklı olarak tıbbi tedavi ve termal konularına odaklandığını ve “Simon Fraser University” ile “Anatolia” dergisinin öne çıktığını belirlemiştir.¹⁷ Orhan, WoS veri tabanında 1997-2021 yılları arasında “health tourism” ve “medical tourism” anahtar kelimeleriyle yapılan 1,209 makaleyi incelemiş; çalışmaların 2009’dan sonra arttığını, en üretken yazarların Snyder J, Crooks VA ve Johnston R, en çok çalışmanın “Tourism Management” ve “Social Science&Medicine” dergilerinde yayımlandığını ve ABD, Kanada, İngiltere’nin öne çıktığını tespit etmiştir.¹⁸

Bu çalışmanın temel amacı, sağlık turizmi alanındaki literatürün sistematik bir şekilde incelenmesine katkı sağlamaktır. Bu kapsamda, Scopus veri tabanında sağlık turizmi literatüründe yayımlanmış makaleler bibliyometrik yöntemle analiz edilmiştir. Çalışmada, alandaki eğilimlerin, ilişkilerin ve öncelikli araştırma konularının belirlenmesi hedeflenmiş; elde edilen veriler, ağ haritaları aracılığıyla görselleştirilerek literatüre ilişkin genel yapının ortaya konulması amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu çalışmada bibliyometrik analiz yöntemi kullanılmıştır. Bibliyometrik araştırmalar, belgeler, anahtar kelimeler, yazarlar veya dergiler gibi ağların analizi üzerine odaklanmaktadır. Haritalama ve kümeleme teknikleri, bu tür ağları incelemek için sıklıkla kullanılır. Bu tekniklerin amacı, bir ağın yapısı hakkında bilgi sağlamaktır. Teknikler, aşağıdaki gibi soruları ele almak için kullanılır: bilimsel bir disiplinin kontrolü altında incelenen konular veya temel araştırma alanları nelerdir? Bu konular veya alanlar birbiriyle nasıl ilişkilidir? İlgili bilim dalı zaman içerisinde nasıl geliştirilir?¹⁹ Bibliyometrik analiz, bir alanın bibliyometrik ve entelektüel yapısını özetleyerek yazarlar, ülkeler, kurumlar ve araştırma konuları gibi farklı bileşenler arasındaki sosyal ve yapısal ilişkileri inceler.²⁰

VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ

Veriler Scopus veri tabanından 20 Ekim 2024 tarihinde taranarak kaydedilmiştir. Scopus veri tabanında tüm alanlarda (article title, abstract, keywords) “health tourism” kelimesi taratılarak çalışmalar listelenmiştir. Toplamda 973 yayın listelenmiş olup, bunlar arasında 613 makale (article), 124 kitap bölümü (book chapter), 117 konferans bildirisi (conference paper), 61 derleme (review), 14 kitap (book), 9 mektup (letter), 8 not (note), 6 editöryal yazı (editorial), 6 konferans incelemesi (conference review), 5 düzeltme (erratum), 4 kısa araştırma (short survey), 2 geri çekilmiş makale (retracted), ve 1 veri makalesi (data paper) bulunmaktadır. Sağlık turizmi konusunda ilk yayının 1985 yılında, son yayının ise 2024 yılında yayınlandığı tespit edilmiştir. Ulaşılan verilere göre, eserlerin yıllara göre dağılımı, eserlerin atıf analizi, araştırmaların gerçekleştirildiği ülkeler, araştırmayı yürüten kurumlar ve en fazla fon sağlayan kuruluşlar incelenmiştir.

İSTATİSTİK

Veri analizinde WOSviewer 1.6.18 (Leiden Üniversitesi, Hollanda) ve Excel Office (Microsoft, ABD) paket programı kullanılmıştır. Bu kapsamda, dergi, yazar, kurum ve belge bazlı atıf analizleri, kurumlar

arası ortak yazar analizleri ve yazarlar arası ortak atıf analizleri gerçekleştirilmiştir. WOSviewer yazılımında kümeleme, yoğunluk ve haritalama analizleri uygulanmıştır. Excel programı ise verilerin frekans ve yüzdelere dayalı tablolar ve grafikler oluşturmak için kullanılmıştır.

Değerlendirme aşamasında, “overlay visualization” analizinde öğelerin rengi, öğenin aldığı puana bağlı olarak belirlenmiştir; varsayılan olarak mavi en düşük puanı, yeşil orta puanı ve sarı ise en yüksek puanı temsil etmektedir. “Network visualization” analizinde ise bir öğenin ağırlığı arttıkça, o öğenin çemberi ve etiketi de o oranda büyümektedir. İki öğe arasındaki bağlantı ne kadar güçlü olursa, bu bağlantıyı gösteren çizgiler de o kadar kalın olur.²¹

ETİK

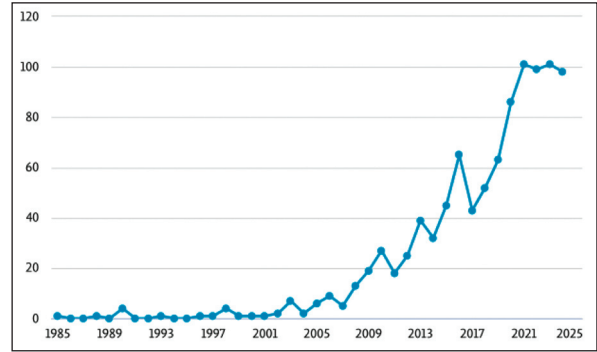
Bu çalışma, yayınlanmış makalelerin erişilebilir verilerinin analizini içerdiğinden etik kurul onayı gerektirmemektedir. Araştırma yapılırken etik ilkeler göz önünde bulundurularak etik ilkelere uygun davranılmıştır.

ETİK ONAY VE KATILIM İZİNİ

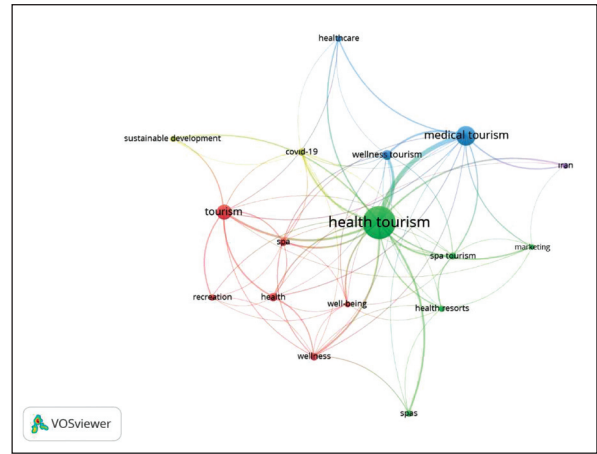
İnsan katılımcıları içeren çalışmalarda uygulanan tüm prosedürler, kurumsal ve/veya ulusal araştırma komitesinin etik standartlarına ve 1964 Helsinki Bildirgesi ve sonraki değişikliklerine veya benzer etik standartlara uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Bu makale, yazarlardan herhangi biri tarafından hayvanlarla yapılan herhangi bir çalışmayı içermemektedir.

BULGULAR

Scopus veri tabanında “health tourism” terimi tüm alanlarda (article, title, abstract, keywords) aranarak incelendiğinde, konu ile ilgili Scopus’ta yayımlanan “prospects and problems in the use of mineral waters in Bulgaria for the purposes of international health tourism” adlı ilk çalışmanın 1985 yılına ait olduğu belirlenmiştir. Sağlık turizmi alanında yayınlanan en fazla eserin 2021 yılında (f=101), 2023 yılında (f=101) yayınlandığı görülmüştür. 2024 yılının Ekim ayında ise 98 yayının yayınlandığı tespit edilmiştir. **Şekil 1**’de sağlık turizmi alanında yapılan yayın sayıları verilmiş olup, son yıllarda yayın sayısının giderek arttığı görülmektedir.

ŞEKİL 1: Yayınların yıllara göre dağılımı

ŞEKİL 2: Anahtar kelime ağ haritası
COVID-19: Coronavirus disease-2019

ANAHTAR KELİME ANALİZİ

Yapılan çalışmada, anahtar kelime analizi **Şekil 2**’de gösterilmiştir. Birlikte kullanılan anahtar kelimelerin ağ haritası “co-occurrence analysis” kullanılarak “author keywords” seçimi yapılarak ortaya çıkarılmıştır. Anahtar kelime, minimum tekrar sayısı 10 olarak alınmış olup, ilişkili olan 2,494 anahtar kelimeden 18 anahtar kelime analiz edilmiştir. Analiz sonucu oluşan harita **Şekil 2**’de gösterilmiştir. En çok kullanılan ilk 5 anahtar kelime “health tourism” (f=363), “medical tourism” (f=131), “tourism” (f=79), “wellness tourism” (f=35), ve “wellness” (f=19), olduğu tespit edilmiştir. Görsel üzerinde sarı renkte gösterilen anahtar kelimeler en yeni anahtar kelimelerdir (**Şekil 2**).

ESER ATIF ANALİZİ

Sağlık turizmi ile ilgili yapılan çalışmalarda Scopus’ta yayınlanan eserlerin hangi yayınlara atıf yaptığını belirlemek için “citations” ve “documents”

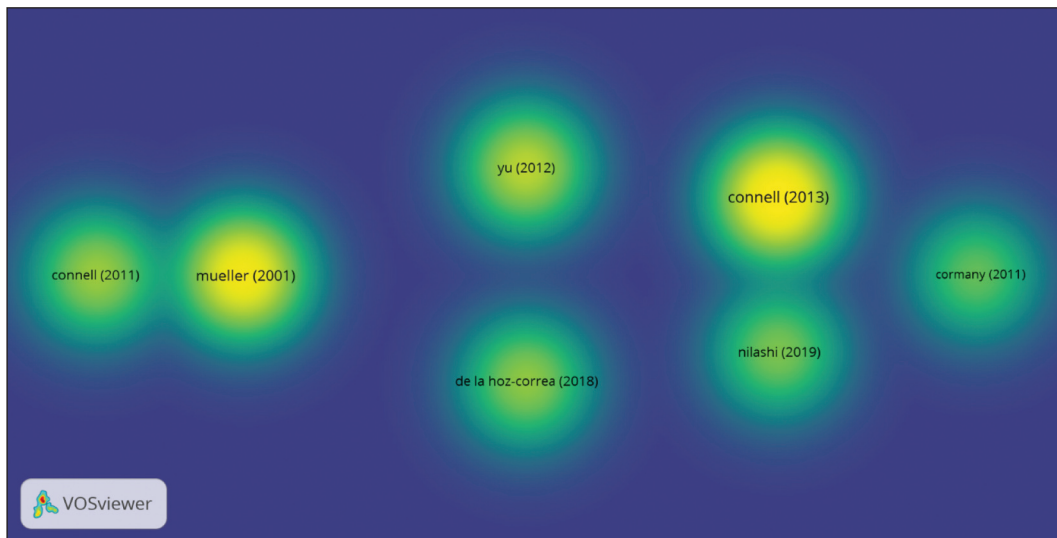
seçimi yapılarak “ensity visualization” analizine tabi tutulmuştur. Yapılan analizde doküman başına minimum atıf sayısı “100” olacak şekilde sınırlandırılarak bu şartları sağlayan 14 yayın analiz edilmiştir. Çıkan analiz sonuçları Şekil 3’te gösterilmiştir. Atıf ağ analiz sonucuna göre en çok atıf alan eser yoğunluğunun sarı renkli alanlarda olduğu görülmektedir. Yapılan analizde en çok atıf alan ilk 5 eser sırasıyla; (f=445), (f=382), (f=247) ve (f=239), (f=194) olarak belirlendi (Şekil 3).²²⁻²⁶

Sağlık turizmi alanında en çok atıf alan eserler incelendiğinde, Connell’in çalışmasında “çağdaş tıbbi turizm: kavramsallaştırma, kültür ve metalaştırma” konularına odaklandığı görülmektedir.²² Mueller, araştırmasında “sağlık turizmi: özel bir sağlık turizmi segmentinin pazar analizi ve otel endüstrisi üzerindeki etkileri” konusunu ele almıştır.²³ Carrera, çalışmasında sağlık ve tıbbi turizmi tıbbi literatüre dayanarak tanımlamak amacıyla bir literatür incelemesi gerçekleştirmiş ve sağlık hizmetlerindeki ticaretin boyutunu tahmin etmeye yönelik sonuçlar ortaya koymayı hedeflemiştir.²⁴ Yu’nun araştırmasında, Kore’deki Jeju Adası’nı ziyaret eden Çinli, Japon ve Koreli ziyaretçilerin tıbbi turizme ilişkin algıları ve olası katılımlarıyla ilgili faktörler incelenmiş, bu gruplar arasındaki kültürel farklılıklar ve bu farklılıkların gelecekte tıbbi turizme katılımlarını nasıl etkilediği belirlenmiştir.²⁵ Connell, yazdığı ki-

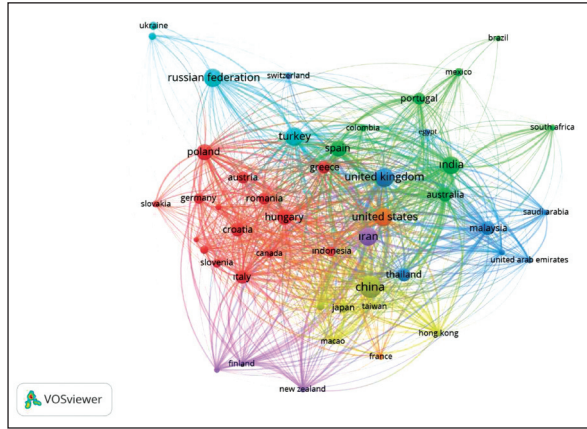
tabında tıbbi turizmin yerel sağlık hizmeti sağlayıcılarına, ekonomilere ve genel olarak turizm sektörüne sağladığı faydaları incelemektedir.²⁶

ARAŞTIRMA YAPILAN ÜLKELER

Sağlık turizmi konusunda yapılan araştırmaların ülkeler açısından analizini yapmak için “bibliographic coupling” ve “countries” seçenekleri seçilerek “overlay visualization” analizi yapılmıştır. Ülke başına yapılan minimum yayın sayısı “5”, atıf sayısı “5” olarak seçildi, bu şartı sağlayan 101 ülkeden program tarafından seçilen 47 ülkeye ait veriler analize tabi tutuldu. Yapılan analiz sonuçları Şekil 4’te gösterilmiştir. En fazla yayının sırasıyla Çin (f=85), İngiltere (f=64), İran (f=60), Türkiye (f=59), Rusya (f=59), ABD (f=57) ve Hindistan (f=54) tarafından gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Ülkelerin ağ haritası incelendiğinde, en fazla araştırmanın Çin’de gerçekleştirildiği, en az araştırma yapılan ülkelerin ise Mısır ve Bosna Hersek (f=5) olduğu tespit edilmiştir. Türkiye, yayın sıralamasında 5. sırada (f=59) yer almaktadır. Dünya genelinde sağlık turizmi alanında lider ülkelerden biri olan Hindistan’ın ise yayın sıralamasında Türkiye’nin ardından 7. sırada yer aldığı görülmektedir. Yine ağ haritası incelendiğinde atıf yoğunluğunda ilk sırada ABD olduğu (f=1482), Türkiye ise 47 ülke içerisinde 13. sırada (f=401) olduğu, en son sırada ise Brezilya (f=15) olduğu görülmektedir.

ŞEKİL 3: Yayın atıf analiz ağ haritası

ŞEKİL 4: Ülkelere göre yayın dağılımı

ARAŞTIRMA YAPAN KURUMLAR

Sağlık turizmi konusunda araştırma yapan kurumların analizini yapmak için “bibliographic coupling” ve “organizations” seçenekleri seçilerek “overlay visualization” analizi yapılmıştır.

Ülke başına minimum yayın sayısı “3” ve atıf sayısı “0” olarak belirlendiğinde, 1940 organizasyon arasından bu kriterleri karşılayan 14 organizasyon tespit edilerek analiz gerçekleştirildi (Tablo 1).

EN ÇOK FON SAĞLAYAN AJANSLAR

Gerçekleştirilen çalışmada, incelenen 150 yayının araştırma sürecinde fon desteği aldığı tespit edilmiştir. Fon desteği sağlayan kuruluşlar incelendiğinde en çok desteğin 23 (f=15,3) ile “National Natural Science Foundation of China” tarafından desteklendiği tespit edilmiştir (Tablo 2).

TARTIŞMA

Literatürde sağlık turizmi ile ilgili pek çok yayın olmasına rağmen Scopus’ta yayınlanan sağlık turizmi araştırmaları için yapılmış bir bibliyometrik analize rastlanılmamıştır. Bu çalışma, bildiğimiz kadarıyla Scopus’ta yayınlanan eserlerde sağlık turizmi konusunu VOSviewer analizi kullanarak, eserlerin yıllara göre dağılımı, atıf analizi, araştırmaların gerçekleştirildiği ülkeler, araştırma yapan kurumlar ve en çok fon sağlayan kuruluşlar açısından kapsamlı bir şekilde inceleyen ilk çalışmadır.

Bu çalışmada, sağlık turizmi literatüründe kullanılan anahtar kelimelerin “health tourism” “medical tourism”, “tourism”, “wellnes tourism” ve “wellnes” olduğu tespit edilmiştir. Sağlık turizmi konularında yapılan çalışmaların bütünsellik açısından bakıldığında “health tourism” anahtar kelimesinin kullanılması gerektiği görülmektedir. En sık kullanılan ikinci kelimenin “medical tourism” olması, sağlık turizmi türleri arasında en fazla tercih edilen grubun bu kategori olduğunu göstermektedir.

Sağlık turizmi alanında en çok atıf alan ilk 5 çalışma sırasıyla Connell, Mueller ve Kaufmann, Carrera ve Bridges, Yu ve Ko, Connell olarak tespit edilmiştir.²³⁻²⁷ Sağlık turizmi literatüründe yayınlanan ilk eser Sterev tarafından oluşturulan “Bulgaristan’daki maden sularının uluslararası sağlık turizmi amacıyla kullanımına ilişkin beklentiler ve sorunlar” ile Brozicević tarafından yapılan “Crikvenica’da sağlık turizminin 100. Yılı” adlı çalışmalar olduğu görülmektedir.^{28,29} Literatüre ka-

TABLO 1: En çok araştırma yapan kurumlar

Organizasyon	Makale sayısı	Atıf sayısı	Toplam bağlantı gücü
Student research committee, tabriz university of medical sciences	3	3	207
Tabriz health services management research center, tabriz university of medical sciences	3	3	207
Insubria university	4	9	116
National research council of italy	3	5	116
National research tomsk polytechnic university	6	6	67
National research tomsk state university	6	6	67
The hong kong polytechnic university	3	18	56
Ministry of health and medical education	3	1	41
Dagestan state pedagogical university	3	3	33
School of public health, tehran university of medical sciences	3	6	6

TABLO 2: Fon sağlayan kuruluşlar

Sıra	Finansman ajansları	Fon destek sayısı (n=150)	%
1.	National Natural Science Foundation of China	23	15,3
2.	European Commission	13	8,7
3.	Fundação para a Ciência e a Tecnologia	9	6,0
4.	European Regional Development Fund	7	4,7
5.	Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan	4	2,7
6.	Beijing Social Science Fund	4	2,7
7.	Australian Research Council	4	2,7
8.	Tabriz University of Medical Sciences	3	2,0
9.	Russian Foundation for Basic Research	3	2,0
10.	National Office for Philosophy and Social Sciences	3	2,0

zandırılan ilk çalışmalar olmasına rağmen bu çalışmaların hiç atıf almadığı tespit edilmiştir. En çok atıf alan çalışmaların, literatüre ilk kazandırılan eserler olmadığı; 2000’li yıllarda literatüre dâhil edilen çalışmaların daha fazla katkı sağladığı söylenebilir. Bu doğrultuda, literatürde en çok atıf alan eserlerin özgünlük düzeyi, kalite ve taşıdığı nitelikler gibi faktörler nedeniyle atıf aldığı ifade edilebilir.

Sağlık turizmi konusunda en çok araştırma yapan organizasyon “student research committee, Tabriz university of medical sciences” olmasına rağmen en çok atıfı “The Hong Kong Polytechnic University”nin yapmış olduğu çalışma almıştır. Ortaya çıkan bu sonuç çok yayın yapmanın çok atıf alacağı anlamına gelmediğinin göstergesidir. Nitelikli, özgün ve kaliteli yapılan çalışmaların daha çok atıf almış olabileceğini göstermektedir.

Yapılan çalışmalara en çok fon sağlayan kuruluş “National Natural Science Foundation of China”dır. Bu kuruluş sıralamada ikinci sırada bulunan “European Commission” a göre neredeyse 2 kat kadar yayına destek sağlamıştır. En çok araştırma yapan kurum ülkesi İran iken, en çok yayına destek sağlayan kuruluş ülkesi ise Çin olmuştur. Yapılan analizlere göre, yayın sürecinde sağlanan fon desteğinin yayın yapan kuruluş üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığını göstermiştir.

SONUÇ

Yapılan çalışma, bize sağlık turizmi literatürünün değerlendirilmesiyle birlikte bibliyometrik bir bakış sağladı. Sağlık turizmi konusunun güncelliğini koruduğu ve yayın sayılarının her geçen yıl arttığı gözlemlenmiştir. Ülke bazında değerlendirme yapılan bu çalışmada, sağlık turizmi alanında dünyada ön sıralarda yer alan ülkelerin, yayın, atıf, fon ve araştırmacı kuruluş açısından ilk sıralarda yer almadığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda, sağlık turizmi konusunda kendini geliştiren ülkelerin bilimsel çalışmalardan ziyade maddi unsurlara daha fazla önem verdiği sonucuna ulaşılabileceği söylenebilir. Özellikle son dönemlerde sağlık turizmi konusunda yükseliş trendi yakalayan ülkelere Suudi Arabistan’la ilgili herhangi bir bilimsel gelişim izlenmezken, İran’ın bilimsel çalışmalara daha çok önem verdiğini söyleyebiliriz. Yapılan çalışmalar, sağlık turizmi türlerinden üçüncü yaş turizmi kapsamında yayınların yetersiz olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda, araştırmacılara yayın planlarını bu konuya öncelik vererek hazırlamaları önerilebilir. Ayrıca, yayın yapmayı planlayan araştırmacılar, yayın desteği sağlayan kuruluşlara başvurarak çalışmalarına fon temin edebilecekleri ve yayınlarını uluslararası dergilerde yayımlama fırsatına sahip olabilirler. Araştırma sonuçları, sağlık turizmi alanında yapılacak araştırmalara yol göstererek, geliştirilen bilimsel araştırmalar ve stratejiler için değerli bir kaynak olacaktır.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Bu çalışma tamamen yazarın kendi eseri olup başka hiçbir yazar katkısı alınmamıştır.

KAYNAKLAR

1. Akdeve E, Barca M, Balay İG. Türkiye sağlık turizm sektörünün analizi ve strateji önerileri [Strategic analysis of medical tourism in Turkey and strategy recommendations]. *İşletme Araştırmaları Dergisi*. 2013;5(3):64-92. [\[Link\]](#)
2. Turganbeyeva N, Gündoğdu İ, Çılınoğlu H. Kırgızistan sağlık turizmi kapsamında at sütü tedavisine alternatif olarak eşek sütünün kullanımı ve önemi [The use and importance of donkey milk as an alternative to horse milk treatment within the scope of Kyrgyzstan health tourism]. *Uluslararası Türk Dün-yası Turizm Araştırmaları Dergisi*. 2020;5(1):38-50. [\[Crossref\]](#)
3. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı [İnternet]. Sağlık ve termal turizmin tanımı. [\[Link\]](#)
4. Tontuş HÖ. Dünyada Sağlık Turizmi. 2015. [\[Link\]](#)
5. Tengiliimoğlu, D. Sağlık Turizmi. 2. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi; 2017.
6. Glinos IA, Baeten R, Helble M, Maarse H. A typology of cross-border patient mobility. *Health Place*. 2010;16(6):1145-55. [\[Crossref\]](#) [\[PubMed\]](#)
7. Chaulagain S, Jahromi MF, Fu X. Americans' intention to visit Cuba as a medical tourism destination: a destination and country image perspective. *Tour Manag Perspect*. 2021;40(4):100900. [\[Crossref\]](#)
8. Tosun N, Demir Y, Sağlık E. Traditional and complementary medicine from health tourism perspective. *International Journal of Health Management and Tourism*. 2020;5(1):32-43. [\[Crossref\]](#)
9. Sandıkçı M. Müşteri memnuniyeti ölçülmesi ve Sandıklı Hüdayı Kaplıcası'nda bir alan araştırması. Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 2007;9:39-53. [\[Link\]](#)
10. Aslan D, Koç E, Çolaklar M. Yaşlıların sağlık/hastalık durumlarının toplum sağlığı açısından değerlendirilmesi [Evaluation of health/disease profiles of the aged people in terms of public health]. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*. 2018;21:29-48. [\[Crossref\]](#)
11. Selvi MM. Termal ürün pazarlamada tutundurma karması elemanlarının rolü: termal bölgede devre mülk sistemi uygulayan işletmeler ile diğer termal otel işletmeleri açısından bir karşılaştırma. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 2002;17(1):95-104. [\[Link\]](#)
12. Tengiliimoğlu D. İleri Yaş ve Engelli Turizmi. Sağlık Turizmi. Ankara: Siyasal Kitabevi; 2020. p.121-82.
13. Weiermair K, Steinhäuser C. New Tourism Clusters in the Field of Sports and Health; The Case of Alpine Wellness. 12th International Tourism and Leisure Symposium. 2003. [\[Link\]](#)
14. Çiçek R, Avderen S. Sağlık turizmi açısından İç Anadolu Bölgesi'ndeki kaplıca ve termal tesislerin mevcut yapısının ve potansiyelinin belirlenmesine yönelik bir araştırma [Healthy tourism and spa and thermal facilities in Central Anatolia: a research on determining the current structure and potentials]. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 2013;2:25-35. [\[Link\]](#)
15. Doğan O. Üçüncü Yaş Turizmi Kapsamında Yapılan Çalışmaların Bibliyometrik Analiz ile İncelenmesi [Examination of the studies on senior tourism using bibliometric analysis]. *International Journal of Tourism and Destination Studies-Ijotads* 2023;2:112-23. [\[Link\]](#)
16. Doğan S, Baynal GT. Uluslararası alanyazında sağlık turizmi alt bileşenleri üzerine bibliyometrik bir analiz [A bibliometric analysis on the sub-components of health tourism in international literature]. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*. 2020;23:561-86. [\[Link\]](#)
17. Temizkan P, Çiçek D, Özdemir C. Sağlık turizmi konusunda yayınlanan makalelerin bibliyometrik profili [Bibliometric profile of articles published on health tourism]. *Journal of Human Sciences*. 2015;12(2):394-415. [\[Crossref\]](#)
18. Orhan F. Sağlık turizmi yayınlarının bilim haritalama yöntemi ile bibliyometrik analizi [Bibliometric analysis of health tourism publications by science mapping method]. *Journal of Social and Analytical Health*. 2022;2(1):33-47. [\[Link\]](#)
19. Waltman L, Van Eck NJ, Noyons ECM. A unified approach to mapping and clustering of bibliometric networks. *J Informetr*. 2010;4(4):629-35. [\[Crossref\]](#)
20. Donthu N, Kumar S, Mukherjee D, Pandey N, Lim WM. How to conduct a bibliometric analysis: an overview and guidelines. *J Bus Res*. 2021;133:285-96. [\[Crossref\]](#)
21. van Eck NJ, Waltman L. VOSviewer Manual. Universiteit Leiden. 2022. [\[Link\]](#)
22. CABI Dijital Library [İnternet]. Medical tourism. © Copyright 2025 CABI. Available from: [\[Crossref\]](#)
23. Mueller H, Kaufmann EL. Wellness tourism: market analysis of a special health tourism segment and implications for the hotel industry. *Journal of Vacation Marketing*. 2001;7(1):5-17. [\[Crossref\]](#)
24. Carrera PM, Bridges JF. Globalization and healthcare: understanding health and medical tourism. *Expert Rev Pharmacoecon Outcomes Res*. 2006;6(4):447-54. [\[Crossref\]](#) [\[PubMed\]](#)
25. Yu JY, Ko TG. A cross-cultural study of perceptions of medical tourism among Chinese, Japanese and Korean tourists in Korea. *Tour Manag*. 2012;33:80-8. [\[Crossref\]](#)
26. Connell J. Medical Tourism. Cabi; 2011. [\[Crossref\]](#)
27. Connell J. Contemporary medical tourism: Conceptualisation, culture and commodification. *Tour Manag*. 2013;34:1-13. [\[Crossref\]](#)
28. Sterev K. Prospects and problems in the use of mineral waters in Bulgaria for the purposes of international health tourism. Preprint at 1985.
29. Brozicević I. 100 years of health tourism in Crikvenica. *Reumatizam*. 1988;35:3-6.